

DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-1-17>
УДК 330.341.1:631.1:338.43

Лагодієнко Володимир Вікторович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9768-5488>*

Богданов Олександр Олександрович

*PhD, старший викладач кафедри управління бізнесом,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8505-3675>*

Чевтаєв Андрій Сергійович

*ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9583-3627>*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС АГРАРНОГО СЕКТОРУ: МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ

У статті досліджено інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс розвитку аграрного сектору України в умовах обмеженості інвестицій та низької інноваційної активності підприємств. Обґрунтовано, що аграрний сектор є однією з провідних сфер національної економіки, забезпечуючи вагомий внесок у формування ВВП та понад 40 % валютних надходжень від експорту продукції. Водночас статистичні показники свідчать про наявність дисбалансів між масштабами виробництва та рівнем капітальних інвестицій, відставання продуктивності праці від європейських стандартів та обмежену підтримку фермерів з боку держави. Це зумовлює потребу у визначенні нового стратегічного ресурсу, здатного забезпечити інноваційний прорив та підвищення конкурентоспроможності, яким виступає інтелектуальний капітал. Узагальнено підходи зарубіжних і вітчизняних науковців до трактування сутності інтелектуального капіталу. Виокремлено ресурсний, інноваційний та інституційний підходи, що розкривають його зміст як специфічного нематеріального активу, рушія технологічних змін та інтеграційної основи партнерських відносин. Акцентовано увагу на наукових доробках українських дослідників, які підкреслюють значення освітньої системи, організаційних інновацій і кластерних форм співпраці для відтворення та розвитку інтелектуального капіталу в аграрному секторі. Розкрито зміст трьох основних складових інтелектуального капіталу: людського, організаційного та соціального. Показано, що людський капітал забезпечує підготовку та розвиток кадрів, але його якісний потенціал стримується відставанням освітніх програм від потреб ринку та високим рівнем міграції молоді. Організаційний капітал проявляється у впровадженні цифрових технологій, ERP-систем, стандартів якості та корпоративного управління, що забезпечує підвищення ефективності виробництва й прозорості бізнес-процесів. Соціальний капітал охоплює розвиток аграрних кластерів, кооперативів і партнерських мереж, які створюють середовище для обміну знаннями та впровадження інновацій. Обґрунтовано багаторівневий механізм розвитку інтелектуального капіталу, який реалізується на макrorівні через державну політику та програми підтримки, на мезорівні через регіональні кластери та інноваційні екосистеми, а на мікрорівні – через управлінські стратегії підприємств, орієнтовані на знання та стандарти сталого розвитку.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, аграрний сектор, людський капітал, організаційний капітал, соціальний капітал.

Volodymyr Lagodiienko

*Doctor of Science in Economics, Professor,
Head of the Department of Marketing, Entrepreneurship and Trade,
Odesa National University of Technology*

Oleksandr Bohdanov

*PhD, Senior Lecturer, Senior Lecturer, Department of Business Management,
Odesa National University of Technology*

Andriy Chevtayev

Higher Educational Institution «International University of Business and Law»

INTELLECTUAL CAPITAL AS A STRATEGIC RESOURCE IN THE AGRICULTURAL SECTOR: A DEVELOPMENT MECHANISM



© Лагодієнко В.В., Богданов О.О., Чевтаєв А.С., 2024

The article examines intellectual capital as a strategic resource for the development of Ukraine's agricultural sector under conditions of limited investment and low innovative activity of enterprises. It is substantiated that the agricultural sector is one of the leading branches of the national economy, making a significant contribution to GDP formation and providing more than 40% of foreign exchange earnings from exports. At the same time, statistical indicators reveal imbalances between production volumes and the level of capital investment, lagging labor productivity compared to European standards, and limited state support for farmers. This necessitates the identification of a new strategic resource capable of ensuring an innovative breakthrough and enhancing competitiveness, namely intellectual capital. The article summarizes the approaches of foreign and domestic scholars to the interpretation of intellectual capital. Three main perspectives are identified—resource-based, innovation-oriented, and institutional – which define its essence as a specific intangible asset, a driver of technological change, and a foundation for partnership relations. Particular attention is given to the contributions of Ukrainian researchers, who emphasize the importance of the educational system, organizational innovations, and cluster-based cooperation for the reproduction and development of intellectual capital in the agricultural sector. The content of the three key components of intellectual capital – human, organizational, and social – is analyzed. It is shown that human capital provides for the training and development of personnel, yet its qualitative potential is constrained by outdated educational programs and the high migration rate of young specialists. Organizational capital is manifested through the implementation of digital technologies, ERP systems, quality standards, and corporate governance, which improve production efficiency and business transparency. Social capital encompasses the development of agricultural clusters, cooperatives, and partnership networks that create an environment for knowledge exchange and innovation diffusion. The article substantiates a multilevel mechanism for the development of intellectual capital, which is implemented at the macro level through state policies and support programs, at the meso level through regional clusters and innovation ecosystems, and at the micro level through enterprise management strategies oriented towards knowledge and sustainability standards.

Keywords: intellectual capital, agricultural sector, human capital, organizational capital, social capital.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України до 2022 р. залишався однією з провідних сфер економіки, забезпечуючи від 9% до 12% ВВП країни та понад 40% валютних надходжень від експорту продукції [1]. Статистичні дані підтверджують, що у 2021 р. обсяг експорту агропродукції становив 41% загального експорту, тоді як у 2013 р. цей показник дорівнював лише 27% [2]. Водночас капітальні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство у 2021 р. склали лише 62 млрд грн, або близько 6% від загального обсягу інвестицій в економіку [1]. Україна у 2021 р. забезпечила понад 12 % світового експорту зернових [3]. У структурі зайнятості на 2021 р. у сільському господарстві працювало 2,8 млн осіб [1]. За даними Світового банку, продуктивність праці у сільському господарстві України відставала від середнього рівня ЄС утричі [4]. OECD вказує, що підтримка фермерів в Україні була однією з найнижчих серед країн з ринковою економікою [5].

В умовах низького рівня інноваційної активності (лише 14,3% підприємств здійснювали інноваційну діяльність у 2021 р. [1]) головним стратегічним ресурсом розвитку стає інтелектуальний капітал, – комплекс знань, інновацій, управлінських практик та соціально-інституційних відносин – як компенсатор слабкої інвестиційної та інституційної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку інтелектуального капіталу у науковій літературі розглядається крізь призму його ролі як нематеріального активу, що визначає конкурентоспроможність та інноваційну динаміку економіки. У зарубіжних дослідженнях Е. Едвінсона, Л. Свєрдрупа, Т. Стюарта та Е. Брукінг розкрито концептуальні підходи до структурування інтелектуального капіталу та механізмів його оцінювання.

Особливу увагу в теоретичному аспекті приділено працям П. Друкера та Й. Шумпетера, які акцентували на ролі знань і нововведень у забезпеченні економічного зростання.

У вітчизняному науковому просторі питання розвитку інтелектуального капіталу в аграрній сфері знаходять відображення у працях Т. Коломієць, яка сформулювала модель управління інтелектуальним капіталом аграрного сектору, інтегруючи його людську, організаційну та соціальну складові. Дослідження Л. Рибіної доводять важливість освітньо-наукової системи як базису відтворення людського капіталу. У роботах І. Крамаренка, О. Прокопенка та В. Школи. інтелектуальний капітал розглядається як чинник сталого розвитку аграрного виробництва, що забезпечує поєднання інновацій та соціально-економічних ефектів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу науковців до проблематики інтелектуального капіталу, більшість досліджень зосереджується на його окремих складових або на загальних теоретичних аспектах. У вітчизняній науковій літературі бракує комплексного підходу, що враховував би специфічні особливості та виклики аграрного сектору України – насамперед обмеженість інвестицій, низьку інноваційну активність та демографічні проблеми.

Недостатньо дослідженими залишаються питання системної інтеграції людського, організаційного та соціального капіталу в єдиний механізм, здатний компенсувати інституційні та фінансові прогалини. Також відсутнє чітке обґрунтування практичних інструментів управління цим ресурсом на різних рівнях – від макроекономічного до рівня окремого підприємства. Саме ці невирішені аспекти

зумовлюють необхідність дослідження, спрямованого на розробку багаторівневого механізму управління інтелектуальним капіталом для забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору.

Метою статті є комплексне дослідження ролі інтелектуального капіталу у забезпеченні стійкого розвитку аграрного сектору України, з'ясування його структурних складових та розробка багаторівневого механізму управління цим ресурсом в умовах обмеженості інвестицій і низької інноваційної активності.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжних і вітчизняних дослідженнях інтелектуальний капітал трактується по-різному. Ресурсний підхід розглядає його як специфічний нематеріальний актив, що генерує додану вартість (Е. Брукінг, Т. Стюарт). Інноваційний підхід акцентує увагу на його ролі у створенні конкурентних переваг і впровадженні нових технологій (Й. Шумпетер, П. Друкер). Інституційний підхід підкреслює значення соціальних відносин і партнерства у формуванні інноваційного середовища (Ф. Фукуяма, Л. Едвінсон).

Українські автори розвивають ці концепції, зокрема Т. Коломієць сформулювала модель управління інтелектуальним капіталом аграрного сектору, що інтегрує людський, структурний та соціальний капітал [6]. Л. Рибіна доводить, що ключовим чинником є розвиток освітньої системи, яка забезпечує відтворення людського капіталу [2].

Людський капітал аграрного сектору України формується передусім через систему освітніх та наукових інституцій, які забезпечують підготовку фахівців, накопичення знань і трансфер інновацій у виробництво. У 2021 р. в аграрних університетах країни навчалося понад 90 тис. студентів, що підтверджує значний потенціал відтворення кваліфікованих кадрів для галузі [7]. Проте кількісні показники не завжди корелюють із якістю підготовки: суттєвою проблемою залишається відставання освітніх програм від потреб сучасного агробізнесу, зокрема у сферах цифрового землеробства, агроінженерії, біотехнологій та управління інноваційними процесами. Це зумовлює необхідність глибшої інтеграції університетської освіти з практикою виробництва через дуальні програми, стажування та спільні науково-виробничі проєкти.

Водночас низька залученість випускників аграрних вишів до інноваційної діяльності свідчить про наявність розриву між освітою та практикою, що вже неодноразово підкреслювалось у дослідженнях українських науковців [2]. Значна частина випускників після завершення навчання не працює за фахом або зосереджується на виконанні традиційних технологічних операцій, а не на впровадженні інновацій. Це обмежує потенціал людського капіталу як чинника структурної модернізації аграрного виробництва.

Проблема ускладнюється ще й демографічними та соціальними факторами. Молодь, особливо у сіль-

ській місцевості, часто мігрує до міст або за кордон у пошуках кращих умов праці та вищих доходів. Як наслідок, у сільському господарстві зростає частка працівників старшого віку, що послаблює інноваційну динаміку й гальмує адаптацію новітніх технологій. За даними аналітичних звітів, у 2020–2021 рр. майже третина молодих спеціалістів, підготовлених аграрними університетами, не залишалася працювати в аграрному секторі [7].

Фактично, кількісні параметри освітньо-наукової бази залишаються значними, а якісний потенціал людського капіталу аграрного сектору реалізується лише частково. Подолання цього розриву вимагає оновлення освітніх стандартів, тіснішої співпраці університетів і агропідприємств, а також створення умов для професійного розвитку молодих кадрів на селі. Саме так можна перетворити людський капітал на стратегічний ресурс інноваційного розвитку аграрної галузі.

Організаційний капітал аграрного сектору втілюється у сукупності цифрових технологій, патентів, баз даних, систем управління знаннями та внутрішніх комунікаційних механізмів, які забезпечують ефективне використання людського потенціалу й підвищення продуктивності виробництва. Саме ця складова визначає здатність аграрних підприємств трансформувати знання та інноваційні ідеї у практичні результати, формуючи основу для довгострокової конкурентоспроможності.

Приклади впровадження цифрових рішень у вітчизняному аграрному секторі особливо активно проявилися в рамках діяльності провідних агрохолдингів, які застосовують практику розробки власних ІТ-платформ для моніторингу земельних ресурсів, врожайності, стану посівів та логістичних процесів. Такі рішення дали змогу інтегрувати супутниковий моніторинг, GPS-навігацію, автоматизовані системи обліку й аналітичні модулі у єдине інформаційне середовище. Внаслідок цього з'явилася можливість відстежувати продуктивність кожного поля, оптимізувати використання добрив і пального, а також прогнозувати врожайність на основі накопичених даних.

Крім того, організаційний капітал охоплює й інституційні елементи – систему корпоративного управління, стандарти якості, внутрішні процедури контролю та мотиваційні механізми. Наявність у підприємств патентів на технологічні рішення, реєстрація інтелектуальної власності та використання систем ERP (Enterprise Resource Planning) свідчать про поступове наближення українського агробізнесу до світових практик. Зокрема, завдяки інтеграції цифрових платформ з бухгалтерськими й виробничими системами відбувається підвищення прозорості бізнес-процесів, зменшення втрат і посилення довіри з боку інвесторів та партнерів.

Отже, організаційний капітал у сільському господарстві України виступає не лише інструментом оптимізації управління, а й каналом акумуляції та

примноження знань, що сприяє зростанню ефективності виробництва. Його розвиток є вирішальною умовою для переходу від екстенсивної моделі агро-виробництва до інноваційно орієнтованої, де головну роль відіграє інформація та здатність підприємств оперативно її використовувати.

Соціальний капітал аграрного сектору проявляється у розвитку кластерних структур, кооперативів, партнерських мереж і системи взаємної довіри між учасниками аграрного ринку. Його сутність полягає не лише у формальних інституційних зв'язках, а й у здатності до налагодження довгострокових партнерських відносин, які ґрунтуються на взаємній відповідальності, спільних цінностях і прагненні до інноваційного розвитку. Саме соціальний капітал забезпечує циркуляцію знань та обмін практиками між різними суб'єктами - підприємствами, громадами, освітніми установами та державними органами.

У 2019–2021 рр. у низці регіонів України створювалися аграрні кластери, що стали інституційною платформою для кооперації малих і середніх виробників з великими аграрними компаніями та науковими установами. Багато з цих ініціатив реалізовувались за підтримки міжнародних програм ЄС, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності агробізнесу та стимулювання регіонального розвитку [8]. Кластерна модель дозволила налагодити горизонтальні зв'язки між виробниками, поліпшити доступ до ринків збуту, а також сформувати середовище для спільних інноваційних проєктів – від упровадження нових сортів культур до цифрових технологій моніторингу врожайності.

Кооперативні форми організації господарської діяльності також стали важливим елементом соціального капіталу, оскільки сприяють об'єднанню ресурсів і зменшенню трансакційних витрат для дрібних фермерських господарств. Створення виробничих та збутових кооперативів підвищує переговорну спроможність малих виробників на внутрішньому й зовнішньому ринках, а також сприяє поширенню практик колективного інвестування в інфраструктуру та технічне забезпечення.

У ширшому розумінні соціальний капітал охоплює й інституційні відносини між агробізнесом та державою, міжнародними донорами, неурядовими організаціями, що забезпечують реалізацію програм сталого розвитку, енергоефективності та соціальної відповідальності. У цьому контексті соціальний капітал виступає інтегруючою ланкою між різними складовими інтелектуального капіталу, адже без взаємної довіри та співпраці між стейкхолдерами навіть найсучасніші технології та освітні програми втрачають ефективність.

Механізм розвитку інтелектуального капіталу має багаторівневий характер, що передбачає взаємодію держави, регіональних структур і окремих підприємств (Табл. 1).

На макрорівні ключова роль належить державі, яка формує політику підтримки освіти, науки й інновацій. Важливим орієнтиром стала Державна цільова програма розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, що передбачала модернізацію матеріально-технічної бази, підвищення рівня професійної підготовки кадрів, розвиток дорадчих служб та інтеграцію інноваційних технологій у виробничі процеси. Макрорівень визначає також інституційну архітектуру аграрного ринку через законодавство, механізми фінансування наукових досліджень, створення стимулів для інвестицій у нематеріальні активи. Саме державна політика задає рамки, у межах яких формується середовище для розвитку людського, організаційного та соціального капіталу.

На мезорівні відбувається реалізація регіональних ініціатив, зокрема формування аграрних кластерів, інноваційних екосистем, технопарків та центрів трансферу технологій. Такі структури забезпечують взаємодію між бізнесом, університетами та громадами, створюючи середовище для поширення знань, спільного використання ресурсів та впровадження інноваційних рішень. Досвід 2019–2021 рр. показав, що підтримка міжнародних програм ЄС сприяла формуванню регіональних кластерів у кількох областях України, де місцеві виробники отримали доступ до нових ринків, технологій та освітніх про-

Таблиця 1

Багаторівневий механізм розвитку інтелектуального капіталу аграрного сектору України

Рівень	Основні завдання	Приклади інструментів
Макрорівень	Формування державної політики у сфері освіти, науки та інновацій; створення інституційних умов для розвитку інтелектуального капіталу	Державна цільова програма розвитку аграрного сектору економіки до 2022 р.; законодавчі та фінансові механізми підтримки науки й інновацій
Мезорівень	Розвиток регіональних ініціатив, що забезпечують співпрацю між бізнесом, наукою та громадами; формування інноваційних екосистем	Аграрні кластери; кооперативи; проєкти за підтримки міжнародних програм ЄС (2019–2021 рр.)
Мікрорівень	Управління інтелектуальним капіталом на рівні підприємств; розвиток внутрішніх систем поширення знань	HR-стратегії; системи knowledge management; корпоративні стандарти ESG; цифрові платформи управління виробництвом

Джерело: сформовано авторами

ектів. Завдяки цьому мезорівень стає «містком» між державними стратегіями та конкретними управлінськими практиками підприємств.

На мікрорівні реалізуються практичні інструменти управління інтелектуальним капіталом у межах окремих підприємств. Це охоплює розробку та впровадження HR-стратегій, орієнтованих на підвищення кваліфікації працівників, системи knowledge management, що забезпечують збереження й поширення знань, а також адаптацію корпоративних стандартів ESG. За даними OECD, саме на мікрорівні ефективність використання інтелектуального капіталу найбільшою мірою впливає на продуктивність та інноваційну активність аграрного виробництва [5]. Підприємства, які впроваджують такі практики, демонструють вищу здатність до модернізації технологій, зниження трансакційних витрат та підвищення експортного потенціалу.

Багаторівневий характер механізму розвитку інтелектуального капіталу забезпечує його комплексність: державна політика створює стратегічні умови, регіональні ініціативи формують мережі співпраці, а підприємства реалізують конкретні управлінські рішення, що дозволяє інтегрувати знання та інновації в аграрний сектор.

Розвиток інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу є необхідною умовою переходу аграрного сектору України від екстенсивної моделі зростання до інноваційно орієнтованої. Інтеграція людського, організаційного та соціального капіталу у єдиний механізм управління дозволяє створити синергетичний ефект, підвищити стійкість галузі до зовнішніх викликів, посилити експортний потенціал та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність.

Висновки. Аграрний сектор України залишається однією з провідних галузей національної економіки, забезпечуючи значну частку у структурі ВВП та експорту, водночас демонструючи критичну залежність

від зовнішніх ринків і низьку інноваційну активність. Статистичні дані підтвердили дисбаланс між масштабами виробництва та рівнем капітальних інвестицій, а також наявність розриву у продуктивності порівняно з країнами ЄС. У цих умовах саме інтелектуальний капітал виявився ключовим компенсатором слабкої інвестиційної та інституційної бази.

Розкрито, що інтелектуальний капітал аграрного сектору є багатовимірним феноменом, який складається з людського, організаційного та соціального компонентів. Людський капітал формується через систему аграрної освіти та науки, однак його якісний потенціал реалізується лише частково через низький рівень залучення випускників до інноваційної діяльності, міграцію молоді та зростання частки працівників старшого віку. Організаційний капітал втілюється у цифрових технологіях, патентах, системах управління знаннями й корпоративних стандартах, що дозволяють підприємствам підвищувати ефективність виробництва, прозорість бізнес-процесів та інвестиційну привабливість. Соціальний капітал проявляється у розвитку кластерних структур, кооперативів, партнерських мереж, які забезпечують горизонтальні зв'язки, обмін знаннями та інтеграцію у міжнародні інноваційні екосистеми.

Обґрунтовано, що механізм розвитку інтелектуального капіталу має багаторівневий характер. На макрорівні ключову роль відіграє держава, яка через нормативно-правові акти, програми та фінансові інструменти створює інституційне середовище для інновацій. На мезорівні регіональні ініціативи, зокрема кластери й кооперативи, виконують роль комунікаційних платформ, які інтегрують зусилля бізнесу, університетів та місцевих громад. На мікрорівні саме підприємства забезпечують практичну реалізацію управління знаннями, застосовують HR-стратегії та стандарти ESG, що безпосередньо впливають на продуктивність і конкурентоспроможність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. Сільське господарство України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Рибіна Л. О. Розвиток інтелектуального капіталу аграрного сектору економіки. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. "Економіка і менеджмент"*. Сумський національний аграрний університет. Суми : СНАУ, 2016. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4121>
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Agricultural Commodity Markets 2022. Rome : FAO, 2022. 204 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/b62d008a-11a8-4630-a603-c98398a9ac16>
4. World Development Report 2021 : data for better lives. Washington, DC : World Bank, 2021. 326 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3963929?v=pdf>
5. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2021. Paris : OECD Publishing, 2021. 220 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/2d810e01-en>
6. Коломієць Т. В. Механізм управління інтелектуальним капіталом підприємств аграрного сектору економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Вінниця : ВНАУ, 2021. 21 с. URL: https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/autoref_T-V-Kolomiets.pdf
7. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahraryy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
8. European Parliament. Russia's war on Ukraine: EU-Ukraine trade in agri-food products: EPRS, 2022. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729322/EPRS_ATA\(2022\)729322_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729322/EPRS_ATA(2022)729322_EN.pdf)
9. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: Розпорядження КМУ від 30.12.2015 № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1437-2015-%D1%80>

REFERENCES

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Silske hospodarstvo Ukrainy [Agriculture of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Rybina, L. O. (2016). Rozvytok intelektualnoho kapitalu ahrarnoho sektoru ekonomiky [Development of intellectual capital of the agrarian sector of the economy]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment» – Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series “Economics and Management”*, <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4121> [in Ukrainian].
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2022). The state of agricultural commodity markets 2022. FAO. <https://openknowledge.fao.org/items/b62d008a-11a8-4630-a603-c98398a9ac16>
4. World Bank. (2021). World development report 2021: Data for better lives. World Bank. <https://digitallibrary.un.org/record/3963929?v=pdf>
5. OECD. (2021). Agricultural policy monitoring and evaluation 2021. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/2d810e01-en>
6. Kolomiets, T. V. (2021). Mekhanizm upravlinnia intelektualnym kapitalom pidpriemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky [Mechanism of intellectual capital management of enterprises in the agrarian sector of the economy] (Author's abstract of PhD thesis). Vinnytsia: VNAU. https://vsau.org/assets/images/content/nauka/specrady/autoref_T-V-Kolomiets.pdf [in Ukrainian].
7. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2023). Ahrarnyi sektor ekonomiky: pidsumky 2022 ta prohnoz na 2023 rik [Agricultural sector of the economy: Results of 2022 and forecast for 2023]. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik> [in Ukrainian].
8. European Parliament. (2022). Russia's war on Ukraine: EU-Ukraine trade in agri-food products. European Parliamentary Research Service (EPRS). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729322/EPRS_ATA\(2022\)729322_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729322/EPRS_ATA(2022)729322_EN.pdf)
9. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2015). Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2022 roku [On approval of the Concept of the State Target Program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2022] (Order No. 1437-r, December 30, 2015). <https://zakon.rada.gov.ua/go/1437-2015-p> [in Ukrainian].

Стаття надійшла: 03.05.2024
Стаття прийнята: 30.05.2024
Стаття опублікована: 20.06.2024